

PÁLNÉ KOVÁCS ILONA (SZERK.): A POLITIKA ÚJ SZÍNTERE A RÉGIÓ

(Századvég, Pécs–Budapest, 2009. 242 o.)

DÁVID GÉZA

A regionalizmus magyarországi bölcsőjeként számon tartott Pécssett készült kötet a politika új dimenziójaként veszi vizsgálat alá a régiót. A regionális szintű politika empirikus kutatásának sem a magyar, sem a nyugat-európai társadalomtudományokban nincs jelentős hagyománya, ezért úttörő feladatra vállalkoztak a szerzők. A kötet a PTE BTK Politikai Tanulmányok Tanszéke és doktoriskolai programja által 2005 és 2008 között végzett OTKA kutatás eredményeit dolgozza fel, felhasználva a Dél-Dunántúlon – elsősorban az MTA Regionális Kutatások Központja által – végzett korábbi regionális kutatások tapasztalatait is. A politika regionális dimenzióban történő vizsgálatát az elmúlt évek kormányzati decentralizációs politikája (és annak részleges kudarca) is szükségessé teszi. A kutatás tárgyaként több szempontból is kimondottan szerencsés választás a Dél-Dunántúl, hiszen ebben a régióban vannak a legrégebbi és kifejezetten helyi gyökerei a regionális együttműködésnek, valamint egy erősen leszakadó régióról beszélhetünk, ami a források felhasználásához szükségessé teszi a sikeres együttműködést, a kihívásokhoz való alkalmazkodást. A kötet bevezetőjében *Pálné Kovács Ilona* átfogó képet ad mind a kutatás elméleti és módszertani háttéréről, mind pedig a vizsgált régió társadalmi, gazdasági sajátosságairól, valamint a regionális együttműködés előzményeiről. A kutatás interdiszciplináris jellegéből adódóan a kötet szerzői más és más területen, különböző megközelítésben vizsgálták a regionalizációban elért eredményeket.

Schmidt Andrea a közszolgáltatásokat nyújtó intézményrendszer regionális szerveződését elemezte, megvizsgálva az energiaszektor, a pénzügyi szolgáltatások, a közlekedés és logisztika, a kommunális szolgáltatások, az egészségügy, a szociális ellátás, az oktatás, valamint a K+F szolgáltatások regionális integrációit. Rendkívül aktuális a régió közlekedési helyzetének elemzése, különösen a vasúti és az autóbusz-közlekedés jelenleg is zajló összehangolási, racionalizálási kísérlete fényében.

Vadál Ildikó a területi államigazgatási rendszer dilemmáiról írt tanulmányában a 2007. január 1-jén életbe lépett reform tapasztalatait dolgozta fel. Ahogy az elmúlt évek oly sok reformkísérlete, a területi államigazgatási szervek 2007. évi reformja is felemásra sikeredett, ami nagyrészt az egységes kormányzati koncepció hiányával magyarázható (akárcsak az előző, 1996. évi reform esetén). Az átalakítás elsősorban az illetékességi területeket érintette, központi szintről regionális szintre nem telepítettek feladat- és hatásköröket. Vadál Ildikó nemcsak külső szemlélőként írja le az átalakítás

folyamatát, de a reformban érintett szervek vezetőinek tapasztalatait, véleményét is (kellő kritikával) felhasználja az előnyök és a hátrányok számbavételénél.

A *top down* és a *bottom up* regionalizációs folyamatoknak megfelelően az államigazgatási szervezetrendszer átalakítása mellett elengedhetetlen a régióban működő civil szervezetek együttműködésének vizsgálata. Ezt *Glied Viktor* teszi meg „*A civil partnerség szerepe a regionális döntéshozatali folyamatokban*” című tanulmányában. A civil együttműködés jogi szabályozásának áttekintése után megyei és regionális szinten vizsgálja a civil szektor hálózatosodását. Az Európai Unióhoz való csatlakozást követően új lendületet kapott a civil hálózatok kialakulása, ugyanakkor a forrásokért zajló verseny is kiélezetté vált. A régió számos civil szervezetének vezetőjével készült interjúk alapján *Glied Viktor* egy fokozatosan fejlődő, egyre aktívabb civil hálózati rendszer képét tárja elélnk.

A régiót akcióterként értelmezve vizsgálta a meghatározó szereplők hálózatosodását *Pálné Kovács Ilona*. Tanulmánya – „*Regionális hálózatok a Dél-Dunántúlon*” – úttörő vállalkozás abban az értelemben, hogy a hazai szakirodalom eddig nem fordított figyelmet a regionális szereplők közötti kapcsolatok értékelésére. Az elemzés nem pillanatképet mutat a régióról, hanem a 2008-ban zárult kutatás tapasztalatait veti össze egy korábbi, szintén részben a szerző által végzett 2003-as OTKA-kutatás eredményeivel, így kimutathatóvá válnak a regionális szereplők közötti kapcsolati hálóban történt változások is. Mindezt nagyon hatásos, az aktorok egymáshoz való viszonyrendszerét jól érzékeltető, de mégis könnyen értelmezhető ábrákon keresztül mutatja be a szerző. Különös kép rajzolódik ki a szektorok közötti kapcsolatokról, kiderül például, hogy a megkérdezett intézményi szereplők kapcsolatrendszere a régió kívül sűrűbb, mint azon belül, de ugyanilyen érdekes az egyetemek viszonylagos elszigeteltsége. A 2003-as időszakhoz képest a legjelentősebb változás a megyei szintű fejlesztési tanácsok visszaszorulása, de továbbra is meghatározó a regionális szintű területfejlesztési intézmények kapcsolatrendszere.

A választott regionális területi önkormányzatok kialakítására tett kísérlet bukása miatt továbbra is a regionális fejlesztési tanácsok töltik be a regionalizáció emblematisz intézményének szerepét. Az elmúlt évtizedben az egyre részletesebb szabályozás mellett erőteljes centralizáció is végbement, a tanácsok autonómiája minimálisra zsugorodott. A Dél-dunántúli Regionális Fejlesztési Tanács működési tapasztalatait és regionalizációban betöltött szerepét vizsgáló tanulmányában *Hahn Hajnalka* a tanács 2004. május és 2008. december közötti üléseinek jegyzőkönyveit feldolgozva mutatja be a jellemző konfliktusokat, érdekellentéteket. A régió egységes érdeke háttérbe szorul mind a központi, mind a helyi érdekekkel szemben. A tanács tagjainak gondolkodásában sokkal erősebben van jelen a lokális vagy akár megyei kötődés, mint a regionális identitás.

A regionalizáció folyamatában és különösen a regionális identitás kialakulásában nemcsak a politikusok játszanak meghatározó szerepet, hanem az egész elit. A régió elitjének regionális identitását vizsgálta *Kákai László* a három megyében végzett 200 kérdőíves interjú segítségével. Mivel Magyarországon a regionalizmusnak nincsenek hagyományai, a területi kötődést elsősorban a települések, illetve a megyék szintjén

lehetséges vizsgálni, ezért a szerző az erre irányuló korábbi saját kutatási eredményeit hasonlítja össze jelen vizsgálatának eredményeivel. Ennek során arra a nem meglepő eredményre jut, hogy még az elit esetében is inkább csak megyei identitásról beszélhetünk, semmint régió-tudatról. Az interjúk összesített és számszerűsített eredményeinek rövid leírása, valamint diagramokban és táblázatokban történő bemutatása mellett magát a kérdőívet is tartalmazza a kötet. A kérdőív átlapozásakor láthatjuk, hogy annak csupán az első része kérdez rá a területi kötődésre, míg a második blokk a területi reformmal kapcsolatos véleményéről, a harmadik blokk pedig az intézményi kapcsolathálózatról kérdezi a regionális elit tagjait. A kérdőív második részének eredményeit jól áttekinthető táblázatok segítségével *Pálné Kovács Ilona* második tanulmánya mutatja be részletesen (*Regionális elit és a területi reform*). (A harmadik blokk eredményeit a korábban ismertetett *Regionális hálózatok a Dél-Dunántúlon* című fejezet tárgyalja.) Az eredmények nagyrészt megfelelnek a várakozásoknak, egyáltalán nem meglepők. A regionális reformot általánosságban a többség támogatja, és abban is egyetértés tapasztalható, hogy a sikeres végrehajtásához politikai konszenzust, alaposabb előkészítést és hosszabb időt tartanak szükségesnek.

Szintén a regionális identitást vizsgálta a *Kern Tamás és Koller Inez* által végzett empirikus kutatás. Sajtóelemzésük során a régió három megyei napilapjában (Dunántúli Napló, Somogyi Hírlap, Tolnai Népszó) három évben (1998, 2002, 2006) vizsgálták meg a régiókhöz, regionalizmushoz kapcsolódó cikkeket. Eredményeik több szempontból magukat a kutatókat is meglepték, ugyanis a vizsgálat megkezdésekor felállított hipotéziseiket nem vagy csak alig tudták igazolni. A folyamatosan csökkenő cikkmennyiség nem mutat fel specializáltabb arculatot, nem a politikai, közigazgatási jellegű regionalizációról, a regionális civil együttműködésről tudósít, hanem leginkább csak a területfejlesztés és a regionális gazdasági együttműködés témakörére szorítkozik. A megyei napilapok nem képesek (vagy nem hajlandók) regionális kohéziót teremteni, nincs regionális identitásteremtő szerepük.

Persze felmerülhet bennünk a kérdés, hogy miért van egyáltalán szükségünk régióra, ha ennyire nehezen tudjuk tartalommal megtölteni? A regionalizmus hagyományainak hiányában az Európai Unió elvárásainak megfelelően alakítottuk ki a tervezési-statisztikai régiókat (a NUTS 2-es szintet), melyeknek most identitást szeretnénk adni, ezáltal is elősegítve európai regionális politikában való hatékony részvételüket. Ebben az aspektusban vizsgálta *Tuka Ágnes* a Dél-dunántúli régió uniós kapcsolatrendszerét, érdekérvényesítő képességét. A regionális érdekérvényesítés legfőbb fórumaként létrehozott Régiók Bizottságában (CoR) a magyar delegáció vezetőjének tapasztalatai szerint nem annyira egy-egy régió, hanem inkább az ország érdekében lehet lobbizni. Az érdekképviselő egy másik formáját jelentette 2006-tól a régió közvetlen képviselője Brüsszelben (a regionális fejlesztési ügynökségek egy-egy munkatársának kiküldésével), ami azonban csak rövid ideig volt működőképes.

Végigolvasva a kötetet választ kapunk arra a kérdésre, hogy beszélhetünk-e egyáltalán a régióról, mint a politika új színteréről (amennyiben kérdésként fogjuk fel a kötet címét). Hadd válaszoljunk ezt meg *Pálné Kovács Ilona* szavaival, ami jól összegzi a tanulmányok konklúzióit: „...a régió még mindig inkább a megyékből

összerakott mesterséges egység, semmint a megyéktől elszakadó összetartó, egy vagy kevés földrajzi központú hálózat”. A tanulmánykötet a Dél-dunántúli régió példáján keresztül tudományos igényességgel mutatja be a magyarországi regionalizáció pillanatnyi állapotát, az eddig elért – gyakran felemás – eredményeket. Mindazok számára tanulságos lehet a kötet forgatása, akik a regionalizáció kérdéskörével foglalkoznak, vagy egyszerűen csak érdeklődnek a Dél-dunántúli régió iránt. Különösen ajánlanám a kötetet a regionális elit figyelmébe, nemcsak azért, mert a kutatás alanyaiként jelennek meg, de egyben aktív formálói (lehetnének) a hazai régióépítésnek. Mindössze egy, ám néha kimondottan zavaró hibát lehet találni a kötetben, a korrektor vagy a tördelő figyelmetlenségének tulajdonítható sorközi elválasztásokat, ami sajnos az egész könyvet végigkíséri vissza-visszatérő hibaként, ám ez mit sem von le a tartalom tudományos színvonalából. A különböző vizsgálati megközelítések alapján készült tanulmányok végül koherens egészsé állnak össze, átfogó képet nyújtva a régióról. Külön érdemes kiemelni, hogy több kutató is eddig csak kevéssé vagy egyáltalán nem alkalmazott szempontok alapján vizsgálta a régiót. Mint ahogy a kötetben számos helyen összehasonlítási alapként megjelennek korábbi kutatások eredményei, ez a munka – mely alapvetően a legfrissebb eredményeket összegzi – is kiindulópontként szolgálhat további elemzések számára. A regionalizáció hazai szakirodalmát egy újabb értékes, folytatásra ítélt művel bővült általa.

**PAP NORBERT (SZERK.):
KULTÚRA – TERÜLETFEJLESZTÉS
PÉCS – EURÓPA KULTURÁLIS FŐVÁROSA 2010-BEN**

(Immedias Kiadó, Pécs, 2008, 248 o.)

KUNDI VIKTÓRIA

A könyv a Pécsi Tudományegyetem Földrajzi Intézetének gondozásában, az Immedias Kiadónál jelent meg 2008-ban. A 248 oldalas kötet szerkesztője, Dr. Pap Norbert, a Pécsi Tudományegyetem Földrajzi Intézet Politikai Földrajzi és Területfejlesztési Tanszékének vezetője, egyetemi docens. Kutatási munkáit elsősorban politikai földrajz, terület- és településfejlesztés témakörökben végzi. A könyv aktualitását adja, hogy 2010-ben Pécs viselheti az Európa Kulturális Fővárosa megítisztelő címet. A kötetben a szerzők az esemény Pécsre vonatkozó hatásait kulturális, társadalmi, gazdasági aspektusból is vizsgálják, kihangsúlyozva a kultúra regionális fejlesztésben és területfejlesztésben betöltött fontos szerepét. A szerzők mindegyike pécsi kötődésű, így városismeretük, téma iránti elkötelezettségük nem vitatható. A könyv két nagy fejezetre tagolódik, és összesen 15 tanulmányt tartalmaz. Az első rész a *Kultúra és területfejlesztés*, a második *Pécs sajátos kulturális mintázata és térképe* címet viseli.

A kötet a szerkesztő, *Pap Norbert* előszavával indul, mely hangsúlyozza az EKF társadalmi-gazdasági fontosságát és konszenzus kialakítását szorgalmazza. A könyvben *László Mária* előszavát is olvashatjuk, aki elindította az önkormányzati gazdálkodást és kulturális gazdaságot érintő kutatásokat, melyeket egyetemi kollégiumok körében szervezett. Nagyrészt az ő tanítványai a jelen kötet szerzői. *László Mária* hangsúlyozza a kultúra remélt multiplikátor hatását, mely kitörési pontot jelenthet a város és régió gazdasági életében. Emellett a beruházások által generált többletberuházások által a kulturális rendezvény regionális multiplikátor hatása is várhatóan érzékelhető lesz.

A könyv első részében hat tanulmány olvasható, melyek sora Ács Marianna „*A kultúra helye és szerepe az Európai Unió regionális politikájában*” című tanulmányával kezdődik. A szerző a kultúra széles körű értelmezésével kezdi munkáját, mely rávilágít a fogalom többaspektusú megközelítési lehetőségére. Egyértelművé teszi, hogy a kultúra minden definíciója hangsúlyozza a fogalom emberi teljesítményhez kötődő jellegét, valamint adott térhez köti azt. Kiemeli, hogy a kultúra kezdetekben csupán, mint gazdasági tényező (tudományos kutatás, műszaki fejlesztés) volt jelen az EU programjaiban, az alapküldetések közül először a Maastrichti Szerződésbe került bele. A kultúra támogatását tekintve olvashatunk annak formáiról és forrásáról, valamint az Unió kultúrpolitikájának céljáról. Ebből kitűnik, hogy a

kultúra támogatása elsősorban a Strukturális Alapokon keresztül valósulhat meg, a közösség tehát a legtöbb támogatást a régiófejlesztés révén nyújtja.

Kovarszki Andrea *„A kulturális örökség a fejlesztési politikák tükrében”* című tanulmánya három fő részre tagolható. A szerző az első részben a kulturális örökség megőrzésével foglalkozó intézményi és jogi kereteket mutatja be. Ennek során rávilágít arra, hogy mind az épített, tárgyi, mind pedig a szellemi örökséget a kulturális örökség fogalmába soroljuk, mely gazdasági és térségi szervező (vagyis közösségi) erőforrás is egyben. A tanulmány második része a kulturális örökség három fő dokumentumát taglalja: Szabadság Kultúrája – Magyar Kulturális Stratégia 2006–2020, Országos Területfejlesztési Konceptió, Új Magyarország Fejlesztési Terv. A dokumentum végén a fejlesztési tervek alapvető hiányosságait mutatja be a szerző. Kiemeli, hogy ma hazánk nem rendelkezik hatékony, az épített örökség védelmére, megőrzésére és hasznosítására irányuló cselekvési tervvel. A szakpolitika elsősorban a „szolgáltatóbarát” fejlesztésre és annak intézményesítésére helyezi a hangsúlyt.

Bucher Eszter *„Nonprofit szervezetek a kulturális szektorban”* című írásában a nonprofit szervezetek kialakulásának, szerepvállalásának történetét mutatja be, majd a kulturális célú civil szervezetekkel foglalkozik, melyek a kilencvenes évek második felére a kulturális szféra meghatározó tényezőivé váltak, hozzájárulva ezzel a magyar civil társadalom fejlődéséhez. Hangsúlyozza ugyanakkor, hogy a kulturális közösségekre jellemző szervezeti formák kialakulása elsősorban a gazdasági kényszernek köszönhető. A megalakult nonprofit szervezetek hozzájárulnak a szolgáltatások minőségének javulásához, a kulturális élet színesítéséhez, ezáltal a hazai kultúra és művelődés meghatározó tényezői.

Jász Krisztina *„A leszakadó térségekben élők oktatási hátrányai Magyarországon”* című munkájában a hazai kistelepülések kisiskoláival, valamint a roma lakosság oktatási hátrányaival foglalkozik részletesebben. A kisiskolák tekintetében – hangsúlyozza a szerző – annak ellenére, hogy a helyi vezetésnek komoly érdeke fűződik az iskolák fenntartásához, a működtetők mozgástere beszűkült az önkormányzatra nehezedő finansziális terhek miatt. A roma tanulók hátránya a tanulmány szerint az underclass kialakulására, a rendszerváltás miatti roma foglalkoztatottság összeomlására vezethető vissza. A legnagyobb leszakadás a középiskolai tanulmányok tekintetében tapasztalható. A kirekesztődés hatására megszűnik a perspektíva, a család és oktatási intézmény, mint szocializációs közeg esetében pedig kérdés, hogy képes-e átadni a társadalmi érték- és normarendszert.

Pirisi Gábor *„Kisvárosok kulturális infrastruktúrája a Dél-Dunántúlon”* című tanulmányában a kulturális intézmények infrastrukturális bemutatásával foglalkozik. 32 kisváros kulturális hátterét dolgozza fel. Megállapítja, hogy ezek egymáshoz nagyon hasonló kulturális kínálatot nyújtanak, eltérés az intézményi működésben és a kultúraszervezésben érhető leginkább tetten. Az erősödő kulturális arculatformálás ellenére azonban jellemző a kulturális kapcsolatok Pécs irányultsága, valamint a régió jelentősebb központjaihoz való kötődés, hiszen ezen városok kínálata segítségével teljesebben ki csupán a lakossági kulturális igények kielégítése. A kapcsolat

irányának további magyarázatául szolgál, hogy a kistelepülések a 2010-es EKF lebonyolításában is együttműködésre törekednek a régióközponttal.

Tóth József „*A magyar népesség néhány kulturális jellemzője évezredünk kezdetén*” című írása szerint a kulturális szint emelkedésével a boldogulás esélye is növekszik, ezáltal a szféra fejlesztése egyre meghatározóbbá válik. Bár a nemzetközi összehasonlításban a tanulmány szerint elsődleges szerzői jogok alapján a világ vezetőihez tartozunk, a valós kép azonban ennél árnyaltabb. Probléma a kommercializálódás, a műveltség tartalmának átalakulása, valamint a manipulálás. A legnagyobb gondot azonban az ismeretterjesztés visszafogása, visszaszorulása jelenti, ami finansziális okokra vezethető vissza. A média-választék bővülése a médiahasználati szokások átalakulásához vezet, drasztikusan csökken pl. az olvasók aránya. A szerző további megállapítása, hogy a világ-kommunikáció nyelve az angol, mely az információ befogadása tekintetében fontos szerepet játszik.

A Pécs sajátos kulturális mintázata és fejlődése című könyvfejezetben nyolc tanulmányt olvashatunk.

Az első Hajdú Zoltán „*Pécs: egy történetileg változó, multikulturális város*” című írása, melyben a szerző a történelmi kronológiát alapul véve mutatja be Pécs térségi területszervezői és közigazgatási szerepkörét. Ez a funkció, a nagytérségi szerepkör a püspökség megalapításával kezdődött, majd a későbbiekben a közigazgatási funkciók, illetve az ipar és bányászat megjelenésével folytatódott. A tanulmány szerzője szerint a rendszerváltást követő ipari összeomlás ellenére a város térszervező szerepe az ott kialakult egészségügyi, illetve oktatási és tudományos szolgáltatási hálózatnak köszönhetően megmaradt. További közösségformáló tényezők a város esetében az erős etnikai és nemzeti kisebbségek. Hajdú Zoltán szerint a 2010-ben esedékes EKF cím a város további növekedéséhez, a külső kapcsolatainak további gyarapításához kiváló esélyt jelenthet.

Pap Norbert, a töket szerkesztője, a „*Pécs esélyei az európai és a kárpát-medencei városversenyben*” című tanulmányában értékeli és hangsúlyozza a reálkapcsolatok fontosságának növekedését Dél-Európával kapcsolatban, ahol a magyar működő tőke kitüntetett figyelemben részesül. Kiemelkedő dimenziót jelentenek a földrajzi és kulturális együttműködések, valamint a turizmus folyamatos erősödése a térségben. A szerző szerint Magyarország nem kezeli helyén a gazdasági együttműködések fontosságát. A tanulmány szerint az EKF program lehetőséget ad a város és térsége számára további együttműködésekre és kooperációkra. A szerző bemutatja Pécsset, mint római kori, dunai, nyugat-balkáni, török-izlám, protestáns és bor dimenziót. A tanulmány foglalkozik továbbá egy hármas dimenziójú bontásban Pécs város intézményesült külkapcsolati rendszerével is, melyből kiderül, hogy a város esetében releváns a központi szerep, míg a megyei jogú városok körében erőteljesebb verseny jellemző, melyben Pécs sikertörténetét mutatja a vizsgálat eredménye, mely szerint a rendszerváltást követően a regionális funkciók erőteljes koncentrációja ment végbe, mely az egész hazai városhálózatra kiterjed. A város a régió államigazgatási, egészségügyi-szociális, kereskedelmi és oktatási-kulturális funkcióit látja el.

A tanulmánykötet következő írása M. Császár Zsuzsa tanulmánya „*A pécsi színházak szerepe a kultúragazdagság fejlődésében*” címmel. A munkában a szerző kihangsúlyozza, hogy az EKF rendezvénysorozat a jelenleg stagnáló gazdasági helyzetű régióban kitörési pontot jelenthet az országban a főváros után legjelentősebb kulturális értékekkel bíró nagyvárosnak. A tanulmány rávilágít arra, hogy a kulturális szolgáltatások egyik meghatározó tényezője a hagyományos kulturális szolgáltatások köre (múzeumok, színházak, koncertek stb.), melyben Pécs erős hagyományokkal rendelkezik, hiszen a városban öt jelentős színház tevékenykedik. Ennek ellenére a pécsi EKF pályázatban nem alapoztak kimondottan a város színházi életére, sőt a dokumentáció elkészítése előtt a város kulturális intézményhálózatának felmérésére sem került sor. A munkában a szerző bemutatja az öt színház tevékenységét, melyek egymást kiegészítve működnek. A tanulmány utolsó részében M. Császár Zsuzsa kifejti, hogy annak ellenére, hogy a pályázati anyagban a színházak nem kaptak kulcsszerepet, a város két színházi elemre, a Pécsi Balett és a Bóbita Bábszínház előadásaira mindenképpen számít. A támogatások tekintetében azokat a kezdeményezéseket érdemes előnyben részesíteni, amelyek további kulturális együttműködésekért hívhatnak életre. A szerző javaslata is megfogalmazódik a tanulmány végén, mely szerint célravezető lenne a hazai színházi szakma neves személyiségeit felkérni egy-egy előadásra, és a kulturális kapcsolatokat tovább lehetne bővíteni a balkáni kultúra színházi bemutatásával, mely mozgósíthatná a többi művészeti és kulturális ágat (táncművészeti előadások, off-programok, fesztiválok, művészeti kiállítások stb.)

Végh Andor „*A horvát oktatás és kultúra Pécsen*” című munkájában kiemeli Pécsnek a horvát kisebbség életében betöltött kiemelkedő szerepét, mely a szerző szerint egyrészt a város földrajzi elhelyezkedésére, másrészt történeti okokra vezethető vissza. A pécsi horvát intézmények alapításában két csomópont figyelhető meg a tanulmány szerint, melyből az első az 1946–1953-as időszak, az oktatási intézmények alapításának időszaka, míg a másik az 1990-es évek, a délszláv állam szétesése. A tanulmány a témát egy konkrét oktatási intézmény, a Horvát Oktatási Centrum vizsgálatán keresztül járja körül. A történeti feltárás során a szerző bemutatja a horvát iskolák eredetét, kialakulását az 1720-as évektől, a világháborút követő időszakon át a jelenlegi helyzetig, majd elemzi a pécsi nemzetiségi iskola vonzáskörzetének változását az ötvenes évektől egészen a kilencvenes évekig.

Reményi Péter „*Pécs és a „dunai dimenzió” – A dunai németek és potenciális szerepük Pécs fejlődésében*” címmel írott tanulmányában kiemeli, hogy annak ellenére, hogy a város nem folyóparti település, Közép-Európa legjelentősebb folyója a Duna, mint kommunikációs korridor jelentős szerepet játszik a város életében. Az írás kitér a folyó európai fejlődésben betöltött vitathatatlan szerepére, majd elemzi a német betelepítések hatását a török kiűzése utáni időszakban. A németek szerepe a térség gazdasági fejlődésében meghatározó, hiszen hazánk nyugati orientációja a rendszerváltás után jelentősen megnőtt. A szerző szerint a Duna forrásvidéke a legmódosabb területeket fogja össze, így Pécs a dunai németek örökségére építve ki kellene, hogy használja a folyó nyújtotta kommunikációs tengelyben rejlő lehetőségeket.

Hajnal Klára tanulmányában „*Pécs és környékének természeti kultúráját*” elemzi. A munka kitér a város, mint mediterrán vidék bemutatására, az ottani ártéri gazdálkodási lehetőségekre, melyek a 19. század közepéig, a vasút megjelenéséig meghatározták az ott élő emberek életét. A fejlesztésekkel a köszénfejtés került előtérbe, de emellett a dunántúli tájak termékeinek kereskedelme is megindulhatott. A természet és kultúra a tanulmány szerint Pécs esetében szorosan összekapcsolódik, melyet bizonyít az 1998-as „Városok a békéért” UNESCO díj is. A városi fejlesztések a természeti állapot megóvásának szellemében, a fenntartható fejlődés irányvonalai mentén kerülnek kialakításra. Ezt bizonyítja a Pécs Ökóváros – Mecsek – Dráva Ökorégió Program létrejötte is. Az ökofalu, Gyűrűfű, egy korábban kihalt falu helyén jött létre, azzal a szándékkal, hogy egy olyan területet hozzanak létre, ahol ökológiai gazdálkodás folytatása lehetséges. A másik fő cél a „permakultúra” létrehozása, telepítése volt. A kialakított ökofalu a tanulmány alapján követendő példa lehet a kiemelkedő természeti értékekkel bíró Baranya megyében.

Varjú Viktor tanulmánya a „*Barnamezős revitalizáció kultúrával*” címmel bemutatja a barnamezős beruházások hátterét, annak kialakulását, majd a tanulmány rátér a kulturális gazdagság jelentőségére. A szerző kifejti, hogy a kulturális politika, mely a városok lehetséges kitérés pontja, párhuzamosan fejlődött és alakult a barnamezős területek kialakulásával. Egyre több város ismeri fel a kulturális ipar jelentőségét, mely sok helyütt fejlesztési prioritást kap. A kulturális ágazat népszerűségét és jelentőségét mutatja az Európa Kulturális Fővárosa eseménysorozat is. A kulturális beruházások esetében a barnamezős területek négy fő csoportját határozza meg a szerző. Az elsőbe műemléki jellegű épületek, a másodikba tömbszerű, egész városrésznyi területek, a harmadikba nagy kiterjedésű szabad terek, míg a negyedikbe dockland típusú terek tartoznak, melyek mind más és más jellegű kulturális lehetőségeket rejtnek magukban. A pécsi EKF projekt egyik alappillére a „Zsolnai Ipartörténeti Park” létrehozása, amely barnamezős revitalizációs program keretén belül valósul meg. Ennek során a gyár kulturális funkciókkal kerül megtöltésre. A projekt azon kívül, hogy szervesen kapcsolódik az EKF programhoz, nagy jelentőséggel bír a park város tér-szerkezetében elfoglalt különleges helye miatt is. A szerző konklúziójában kifejti, hogy a kulturális ipar fejlesztésének és a barnamezős területek kihasználásának lehetősége adott, és hozzájárulhat ahhoz, hogy haszontalanból hasznot csináljon.

Aubert Antal és Mészáros Bernadett tanulmányukban a „*Kulturális nagyberuházások hatása Pécs város imázsára*” címmel készítettek vizsgálatot. Az írás első részében a városmarketing kialakulását, fogalmi rendszerét tisztázzák a szerzők, majd ennek a geográfiával való kapcsolatrendszerét mutatják be. A tanulmány kitér a településimázs és arculatformálás elemeire is, mint a városkép alakításának meghatározó tényezőire. A szerzők ezt követően elemzik Pécs városmarketingpolitikáját, és a Pécs világöröksége turisztikai vonzerő fejlesztése, ROP projekten keresztül bemutatják a város imázsának alakulását 2000-től napjainkig. A szerzők rávilágítanak arra, hogy a projekt jelentősen megerősítette az örökség-menedzsment és -marketing szerepét a városmarketingen belül, valamint hozzájárult a lakossági kapcsolatok, a belső PR javításához, és pedagógiai hatását tekintve is jelentős volt.

Az utóbbi esetben a szerzők kiemelik a fiatal generációk nevelését a helyi értékek védelmére. Ezek összességében aktiválják a helyi lakosságot, hozzájárulva ezáltal a pozitív imázs kialakulásához, valamint ahhoz, hogy Pécs nemzetközi kapcsolatai révén résztvevője lehessen egy európai kulturális hálózatnak.

Trócsányi András *„A kulturális gazdagság szerepe a városok megújulásában – Pécs adottságai és esélyei”* címmel írott munkájában bemutatja és rendszerezi a kulturális gazdagság fogalmi kérdéseit. A szerző kiemeli ennek Pécs életében betöltött jelentőségét. A város a régió központi funkcióit évszázadokon keresztül ellátta (piaci, intézményi és kulturális tekintetben egyaránt) úgy, hogy a város a kultúra tömeges intézményesülésének időszakában nem tartozott a magyar városállomány közvetlen élvonalába, felzárkózása csak az 1920-as évekre tehető. A szerző kiemeli, hogy a város kulturális felerősödése a kilencvenes évek után indult meg, melynek alapját a Pécsi Tudományegyetem erőteljes expanziója indukálta. Mindemellett – bár a szerző szerint ez részben nem tudatos cselekvéssorozat volt – a kultúra további erősödését három további folyamat eredményezte, úgymint az Ókeresztény sírkamrák világörökségi listára kerülése, a Pécsi Pólus Fejlesztési Stratégia kidolgozása és a EKF 2010 cím elnyerése. E három tényező együttesen járult hozzá a kultúra erőteljes felértékelődésére Pécs város esetében. Meghatározó továbbá az egyetem kulturális gazdagságban betöltött jelentős szerepe is. A kulturális fejlesztések térszerkezetre gyakorolt hatásai a városi térben konkrétan megjelennek. Míg a kilencvenes évek előtt a belváros dominanciája volt megfigyelhető a kulturális szolgáltatások tekintetében, addig az EKF beruházások hatásai ezt a területi koncentrációt jelentősen oldhatják. A revitalizáció fő területei Pécs új kulturális tengelyét alakítják ki, amely hozzájárul több városrész megújulásához is.

A könyv minden olyan olvasó számára hasznos lehet, akit érdekel a pécsi kultúra, annak területszervező hatásai, illetve érdeklődik a 2010-es Pécs Európa Kulturális Fővárosa rendezvény iránt.